

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1990. – *Südostansicht dev Kivche.*

VESTER NEBEL KIRKE -

SKAST HERRED

Nebel sogn i Skast herred nævnes første gang 1310.[1] I middelalderen kaldtes sognet også Sønder Nebel,[2] formodentlig for at adskille det fra det nordligere beliggende Nørre Nebel i Vester Horne herred.[3] I kirkelisten i Ribe Oldemoder (midten af 1300'rne) er kirken sat til en ret lav afgift på 4 skilling sølv (jfr. s. 1020f.). En sognepræst i Nebel er omtalt 1390,[4] men det er usikkert om det drejer sig om Nebel i Skast herred. Senest 1538 blev sognet *anneks* til Brøndum.[5]

Kronen udlagde 1695[6] kirken til amtmand Jørgen Grubbe Kaas til Øllufgård. Antagelig på tvangsauktionen 1741 efter dennes søn Ulrik Kaas kom kirken til provst Maturin Castensen, som dog snart solgte den til Øllufsgårds nye ejer Jens Windfeld[7] (sml. †gravsten på kirkegården). Kirken fulgte herefter Øllufgård til 1789, da herredsfoged Hans Warthoe erhvervede den på auktion.[8] Han solgte 1800 kirken til to bønder i sognet, Poul Nielsen Smed i Øllufvad og Hans Christensen i Hygum,[9] og fra begyndelsen af 1800'rne tilhørte den samtlige sognebeboere.[10] Kirken overgik til selveje 1. januar 1909.[11]

Ved klokkeskatten 1528 måtte kirken afgive en klokke.[12] – En trætte mellem Sophie Staverskov til Øllufgård og sognepræst Peder Jensen Grønholt 1667 kaster lys over kirkens inventar efter indretning af en adelig gravkrypt i korgulvet.[13]

Fig. 2. Kirken set fra sydvest. NE fot. 1983. – *Südwestansicht der Kirche.*

Kirken, der endnu 1862 kun havde skolen og degneboligen som naboer, er nu omgivet af landsbyhuse undtagen imod nord. *Kirkegården* har bevaret sine gamle skel (jfr. fig. 3) og hegnes af græsklædte jorddiger, stensatte på ydersiden og ved den indvendige fod. *Indgangspartierne,* der vistnok er muret o. 1891, består af en port med stette (låge) i syd og en stette i øst, lukket af jerngitterfløje mellem blanke murstenspiller med små mønstrede kors og dækket med spidse pyramider af granit. En indgang i vest lukkes af gitterfløje, fæstnet i digets stensætning. Kirkegården havde i 16-1700'rne tre †*indgange,* én i nord, øst og syd, hvoraf den østre var en port. I en synsforretning 1668[14] betegnes de alle som brøstfældige. 1700[15] var »kirkestetterne« igen forfaldne; den nordre var da af træ med en jernrist, de to øvrige murede og tækket med tegl. 1862 var de lukket med drejelige kors og havde †*jernriste.* Den nordre indgang er sløjfet 1932, og porten flyttet om på sydsiden kort før 1879, da den tidligere græsklædte kirkegård blev reguleret og fik sit nuværende gangsystem. Samme år plantedes træer, formodentlig de popler, som provsten 1904 ønskede afløst af ædlere sorter. Blandt de nuværende store træer er en del ask.

På den tidligere skoleplads vest for kirkegården er 1973 opført et tagformet *ligkapel* efter tegning af arkitekt Sven Erik Carlsen, Esbjerg. Huset, der virker noget fremmed for dansk byggetradition, har hvidtede gavle i nord og syd, mens det skifertækkede tag når helt ned til jorden. Et *graverhus* med kontor og toiletter, beliggende umiddelbart uden for vestdigets nordre del, er bygget 1988 af arkitekterne Rønnow og Overby, Gram. I forbindelse med det sidstnævnte byggeri er området vest for kirkegården beplantet med stilkeg. En såkaldt »kvindeeg« ved indkørslen til kapellet er plantet til minde om kvindernes stemmeret »5. juni 1915« (indhugget i omgivende stenpiller). – En †*kirkestald* på kirkens fortov uden for det søndre dige er

afsat på matrikelkortet 1817 (fig. 3). Den betegnedes 1862[11] som »nogle fag hus til hestestald« og benyttedes af Øllufgård og sognepræsten i fællesskab.

BYGNING

Kirken er en romansk kvader- og markstensbygning bestående af kor og skib, hvortil der i senmiddelalderen er føjet et våbenhus ved skibets sydside og et tårn ved vestenden. Orienteringen er omtrent solret.

Mål og proportioner. Grundplanen i den enkle, lille kirke udgøres af et kvadratisk kor og et rektangulært skib. Ved afsætningen af bygningens hovedproportioner synes korets ydermure at have været bestemt til at flugte med skibets indervægge. Den anvendte måleenhed er efter alt at dømme en kort fod på ca. 27,5 cm.[16] Målt med denne enhed er koret udvendig 24 × 24 fod og indvendig 20 fod langt; springet mellem kor og skib er 3 fod, og korbuen er 10 fod bred. Murene er gennemgående ret tynde; tykkelsen varierer mellem 1,1 m (4 fod) i korets østgavl og 0,9 m i korets flankemure og skibets sydmur.

Materialer og teknik. Bygningen, der hviler på en stejl, hulkelet *sokkel* (jfr. s. 1600, fig. 15) er som nævnt rejst af blandede materialer. Koret og triumfmuren samt skibets vestgavl er udvendig af granitkvadre, hvorimod skibets langmure er af små ukløvede marksten (jfr. fig. 6), i sydmurens østre del over et skifte kvadre. I skibets nordside, i den østre ende, er et større parti ommuret med mursten ved midten af 1800'rne. Korets kvaderbeklædning, der overalt er sat om, er gennemgående af ret store formater. Skibets langmure står pudsede og hvidtede og utilgængelige for en nærmere undersøgelse, men materialet her er formodentlig det samme som i *gavltrekanterne* (sml. fig. 31), der er af hoved- og håndstore, rå marksten.[17] Samme materiale synes overalt anvendt i indervæggene. Kirken har med hensyn til materialer og teknik samt vindu-

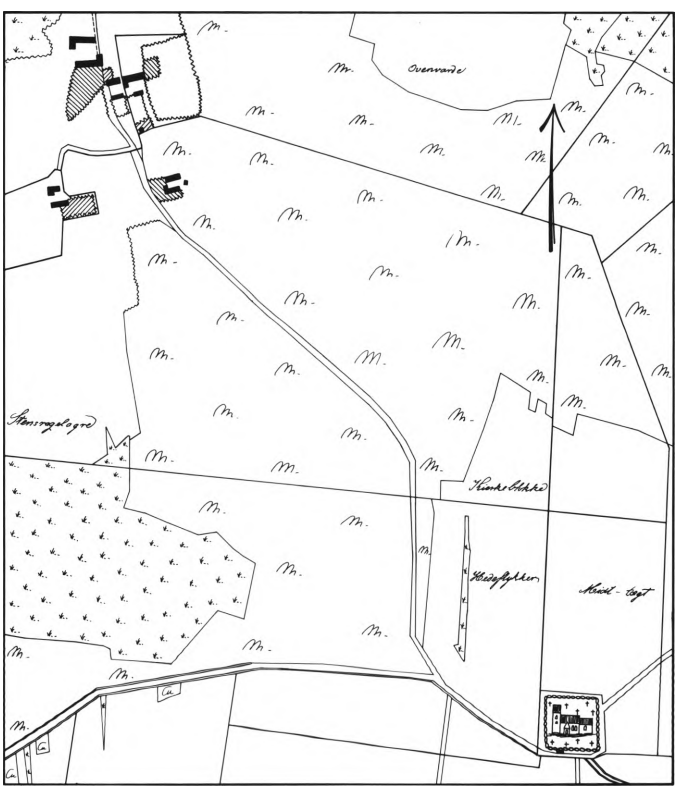

Fig. 3. Matrikelkort 1:10000, målt af Astrup 1817. – *Katasterkarte.*

ernes placering og udformning betydelig lighed med Vester Starup kirke (s. 1653ff).

Døre og vinduer. Den romanske bygning har oprindelig haft to døre, anbragt nær vestgavlen, og syv vinduer, ét i hver af korets tre sider og to i hver af skibets langmure. Dørene er ret lave (indvendig 206-07 cm høje), og vinduerne er påfaldende lavt placeret.

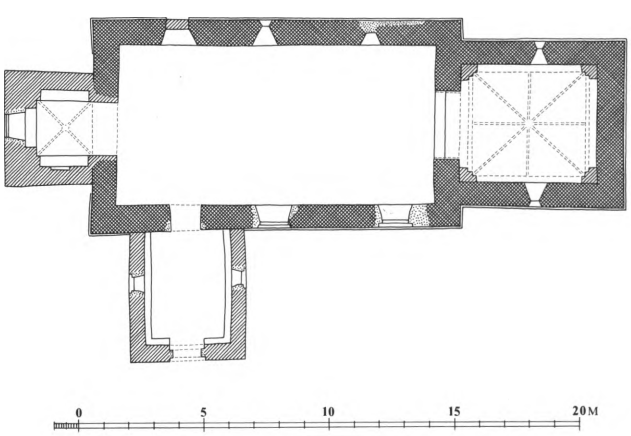
Den tilmurede, retkantede norddør bryder soklen og har sider af tre-fire rejste, afrensede kvadre og dækkes af en stenbjælke. Indvendig fremtræder døren siden restaureringen 1987-88 som en niche med karme af marksten. Syddøren, hvis anslag er borthugget i forbindelse med en udvidelse, er af en lignende, enkel udformning.

Af korets små vinduer er det østre ødelagt ved kvadermurens omsætning. Den løsrevne sålbænk er indmuret i næstøverste skifte; bredde i ydre murflugt: 47-48 cm. Nordvinduet måler 46 cm i udvendig bredde og kun 21 cm i lysningen. Det har monolit overligger og sålbænk, og siderne udgøres af to kvadre. Sydvinduet er retableret o. 1895 af løse dele, der tidligere henlå uden for kirkegården. Overliggerens rundbuede åbning har en større bredde end sålbænkstenen, og de to vinduesdele har næppe været bestemt til at sidde i samme åbning. En omløbende rundstav, trukket lidt tilbage fra kanten, har »knoglet agtige« led i sammenføjningerne (sml. skibets nordvestre vindue). Overliggerens rundstav slutter i toppen i en forvitret blomst.

De to vinduer i skibets sydside er ødelagt af yngre og større vinduer. Tilbage ses kun dele af østvinduets vestre karm og vestvinduets østre karm i en indbyrdes afstand af knap 3,5 m. Imellem de to vinduer, i kvaderskiftet over soklen, er indsat en sålbænksten, 48 cm bred, med den smigede bund opad. Det østre af skibets to nordvinduer står siden 1987-88 som en indvendig niche med sider af marksten. Det vestre vindue (fig. 30) har udvendig smalle rejste karmsten og monolit overligger og sålbænk. Det smykkes af en omløbende rundstav med de ovennævnte knogleagtige led i samlingerne, foroven afsluttet i en fransk lilje, således som det også ses på døbefonten og på flere kirker i Skast herred. Vinduet har en påfaldende lighed navnlig med skibets vinduer i Vester Starup kirke (s. 1655 og fig. 11).

Indre. Koret, der fik indbygget hvælv kort før reformationen, har ligesom skibet oprindelig stået med fladt bjælkeloft. Den runde korbue har enkle *kragsten* med en svagt hulet skråkant på undersiden (se s. 1600, fig. 12).

Tagværkerne, af egetræ, er middelalderlige med genanvendelse af ældre, muligvis oprindelige dele. Korets seks spærfag har ét lag hane-

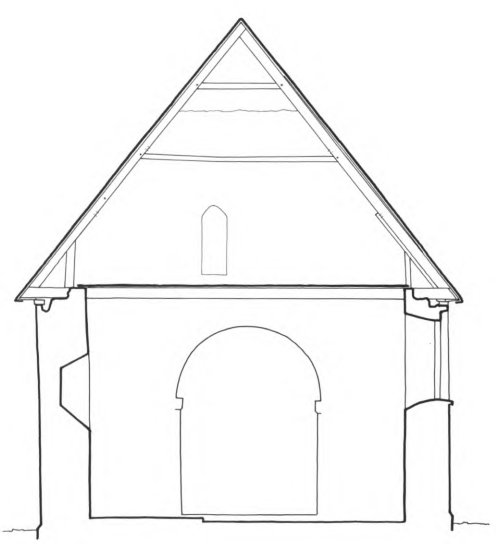

Fig. 4-5. Opmålinger af Henrik Jacobsen 1983, tegnet af Marianne Nielsen 1990. 4. Grundplan 1:300. 5. Tværsnit 1:150 gennem skib. – *4. Grundriss. 5. Querschnitt durch Schiff nach Osten.*

Fig. 6. Skibets nordmur, set fra nordvest. NE fot. 1983. – *Nördliche Langhauswand von Nordwesten.*

bånd og korte stivere. Bindbjælkerne er skåret af i forbindelse med hvælvets indmuring. Fagene er nummereret fra øst mod vest med stregnumre i syd og firpasstik i nord. I skibet, der fik nye loftsbjælker 1952, er alt sat om og har flere numre af forskellig art. Huller i spærene viser, at tagværkets oprindelige konstruktion har været af den såkaldte Arrildtype med to sæt krydsende stivere.[18]

Senmiddelalderlige ændringer og tilføjelser. Våbenhuset og tårnet lader sig ikke nærmere datere, men er højst sandsynlig kommet til o. 1500. Korets ottedelte *krydshvælv* (fig. 10), dekoreret af den såkaldte Liljemester (se kalkmalerier), er fra 1500'rnes første årtier og formodentlig muret af de samme håndværkere, som udførte udsmykningen.[19] Det hviler på falsede hjørnepiller, uden vederlagsmarkering, og runde eller svagt spidsende skjoldbuer, falsede i øst og vest. Ribberne er af kvarte sten, således som det er almindeligt for Liljemesterens murersjak. Nederst i kapperne er der små tilmurede spygatter, hver markeret med et kalkmalet kors. Hvælvet har helstens overribber med trædetrin. Samtidig med hvælvslagningen blev *korgavlen* (fig. 7) ommuret i tegl, prydet med fire dobbelte savskifter, således som det ofte ses i Vestjylland (sml. f. eks. tårn og våbenhus i Billum, s. 1079).

Våbenhuset (fig. 8) er rejst af store kløvede kampesten, hvoraf enkelte er meterstore, samt tildannede kvadre og munkesten. Der er adgang via en udvidet, fladbuet og falset dør i gavlen, og rummet får lys gennem to små vinduer med fladrundbuede støbejernsrammer, indsat 1869.[11] Gavltrekanten, der ude og inde er af munkesten i munkeforbandt, smykkes af fem spidse højblændinger med fremspringende, formentlig sekundære sålbænke. Blændingerne hæver sig

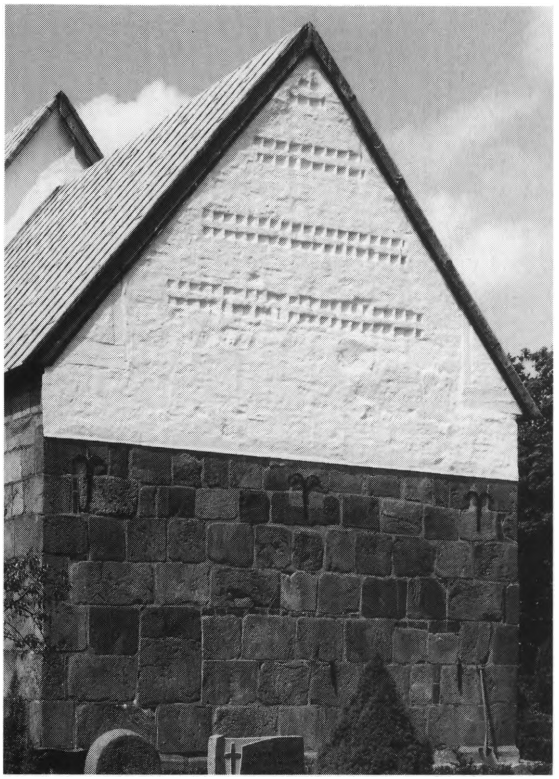

Fig. 7. Korets ommurede gavl, formodentlig udført af det såkaldte Liljemester-værksted, o. 1500-20 (s. 1975). NE fot. 1983. – *Chorgiebel, wohl eine Arbeit des sogenannten Lilienmeisters, um 1500-20.*

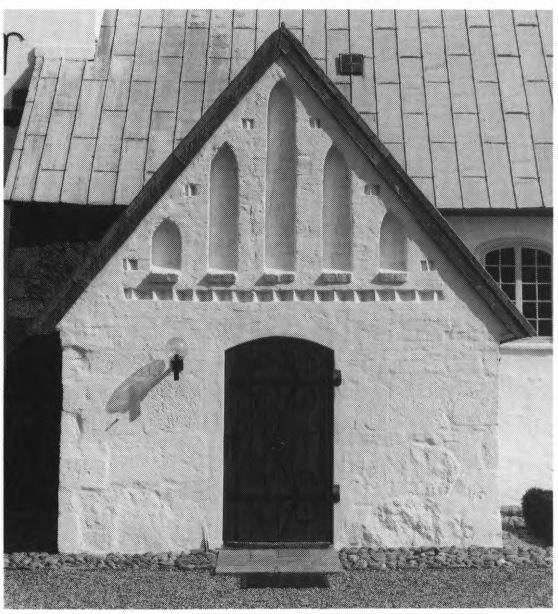

Fig. 8. Våbenhusets gavl (s. 1975). NE fot. 1983. – *Vorhallegiebel.*

over et enkelt vandret savskifte og omgives af seks små »savtakker« af hjørnestillede sten. I det indre dækkes rummet af et grålmalet bjælkeloft og har gulv af store, røde mursten, lagt på den flade side.

Våbenhuset manglede 1668[14] dør og loftsbeklædning. En †*skorsten,* muligvis brugt til blystøbning, blev nedtaget 1888.[11] Huset er nu tækket med bly på begge sider efter at det i mange år havde stået med bly på vestsiden og tagsten på østsiden, i 1800'rne vist nok med tagsten på begge sider, således ved F. Uldalls besøg 1886.

Tårnet ved skibets vestgavl er 1981 istandsat ved en omfattende restaurering (arkitekter Henrik Gram og Søren Gottfred Petersen). Det lille tårn savner ligesom flere tårne i Øster Horne herred (sml. Torstrup, Hodde og Tistrup) en muret spindeltrappe, og har istedet haft en højtsiddende dør i nordsiden, hvortil der var adgang via en tømret trappe. Tårnet er muret af munkesten over 4-6 skifter granitkvadre, udtaget af skibets vestgavl. Munkestenene ses nu kun i nordmuren samt indvendig i østmuren, idet syd- og vestmuren er totalt ommuret med små sten 1786. Dette årstal, der oprindeligt stod at læse med jerncifre øverst i sydsiden,[20] er i dette århundrede ændret til »1781«. På vestsiden ses med jernbogstaver »H E B« for kirkeejeren Henrik Ernst Bjerrum, Øllufgård.

Tårnrummet, der åbner sig mod skibet med en spidsbuet arkade i rummets fulde bredde, har dybe, fladbuede spareblændinger i syd, vest og nord med bænke i bunden. I den vestre blænding, der er højere end de to øvrige, er et ommuret, fladbuet vindue. Rummet dækkes af et samtidigt krydshvælv med kvartstens ribber udgående fra hjørnerne. Der er nu adgang til de to øvre stokværk og til klokken i tagrummet via en lem i våbenhusloftet og en dør i skibets vestgavl, der leder ind til mellemstokværket. Tidligere, vist nok indtil 1888,[11] kom man som nævnt op i tårnet via en tømret †*trappe* ved tårnets nordside, der førte op til en retkantet †*dør* i mellemstokværket, i hjørnet mellem tårn og skib, hvor den tilmurede dør indvendig står som en falset niche. Det øverste stokværk har bevaret munketegl i nord (med fladbuet spareblænding) og øst,

Fig. 9. Indre set mod øst. NE fot. 1990. – *Innenansicht nach Osten.*

men er som nævnt helt ommuret i syd og vest. De tre frie sider har kurvehanksformede åbninger fra ombygningen 1786. Østre gavlspids har et glamhul, flankeret af to korte, dobbelte savskifter muret med munkesten. Den ommurede vestre gavlspids har to glamhuller.

Vedligeholdelse og istandsættelser. Tårnet har tidligt voldt problemer. Ifølge synsforretningen 1668[14] var der faldet et stykke af den ydre murskal »på vestre side fra jorden og op imod glamvinduerne«. I et nyt syn seks år senere[21] anslog man, at »kirkens brøstfældighed og nødvendige reparation« ville kræve 150 slette daler, og kirken havde kun 57½ daler i beholdning. 1700[15] var tårnets vestside fra hvælvingen og op så brøstfældig, at der til en reparation ville medgå 3500 sten. Tårnets jernankre var ganske forrustne, og kirkens østende (koret?) behøvede otte nye ankre, foruden de tre der allerede fandtes i muren. Kirkeværgen, forpagteren Mogens Christensen, gav tilkende, at de ovennævnte arbejder ville blive sat i værk, »så snart som skibene kommer hjem fra Holland med materialer, som dertil er bestilt at skal hjemkøbes«. De pågældende materialer var formodentlig først og fremmest mursten, men dertil muligvis også kalk.

Bortset fra våbenhuset, der som nævnt en tid var delvis tækket med tegl, var der overalt *blytage.* 1668[14] var 32 blytavler fra skibets nordside blæst ned og i værgernes forvaring, indtil de kunne omstøbes. Måske er blyet som i Brøndum blevet støbt om i den »skorsten«, der indtil 1888 fandtes i våbenhuset.

Reparationen med tegl i den østre del af skibets nordside er foretaget o. 1850.[22] 1855 påbød provsten, her som i herredets øvrige kirker, at

Fig. 10. Kalkmalet dekoration i korets hvælv, udført af den såkaldte Liljemester o. 1500-20 (s. 1979). NJP fot. 1989. – *Gewölbemalerei im Chor, sogenannter Lilienmeister, um 1500-20.*

de indvendige vægge skulle gøres jævne og glatte. Kirken var ved Jacob Helms' besøg 1873 hvidtet overalt. I 1880'erne blev kvaderpartierne i koret og i tårnets nedre del renset for kalk. I det følgende årti blev koret sat om og sydsidens romanske vindue rekonstrueret af løse kvadre.

Under en indvendig *restaurering* 1952, der ledte til fundet af korhvælvingens kalkmalerier, blev skibets loftsbjælker udskiftet og sydsidens vinduer fik deres klædelige, fladbuede trærammer, som afløste retkantede rammer. Gulvet blev fornyet og lagt med store, røde teglsten. 1954-55 fortsattes arbejdet udvendigt under ledelse af arkitekt Hans Brink.

Den velholdte lille kirke står idag præget af den nænsomme istandsættelse af tårnet 1980-81 og af kirkerum og våbenhus 1987-88. Ved de sidstnævnte arbejder, der blev ledet af arkitekterne Rønnow og Overby, Gram, blev skibets loftsbjælker indklædt i brædder og skibets norddør og nordøstre vindue efterladt som nicher. Den blytækte kirke er hvidtet inde og ude med undtagelse af granitkvadrene i koret, i skibets vestgavl, i våbenhusets vestside og i tårnets nedre del. Tårnets mange jernankre er sortmalede.

Opvarmning. Efter ønske fra beboerne blev der 1902" anbragt en kakkelovn i kirken, i skibets nordvestre hjørne med skorsten op gennem tårnet. Det nuværende luftvarmeanlæg er placeret på skibets loft.

Glasmaleri. I skibets nordvindue (fig. 30) er 1979 indsat en glasmosaikrude, udført af Jens Urup Jensen og forestillende tre stiliserede, røde roser, et symbol på treenigheden (sml. Treenighedskirken i Esbjerg, s. 1010).

KALKMALERIER

1952 fremkom i korhvælv og i korbue kalkmalede dekorationer fra to perioder. Malerierne blev afdækket og istandsat af Harald Borre.

1) O. 1500-20. Korets ottedelte hvælving smykkes af en dekoration (fig. 10) af den såkaldte Liljemester,[19] hvis hvælvmalerier kendes adskillige steder på egnen, f. eks i Janderup (s. 1040), Skast (s. 1892) og Alslev (s. 2010). Dekorationen er den velkendte med et okkerrødt treblad i hver kappe, samlet omkring en ring og omgivet af en sortgrå gavl, som krones af en rød, fransk lilje. Liljerne gentages omkring ribbernes samlingspunkt (med lille roset), hvor de tilsammen danner en stor, kunstfærdig roset. Ribber og buer har sparremønstre i rødt og sort adskilt af hvidt, og herfra og fra gavlene udgår røde krabbeblade. På grund af den ringe plads er dekorationen trængt så meget sammen, at liljerne næsten når hinanden.

2) O. 1590. Korbuens underflade (jfr. fig. 26) smykkes i et indrammet felt af fem store rosetter, dannet af større og mindre blomsterbægre og adskilt ved små stjerner (fig. 11), alt udført med fine, spinkle konturer i svage gullige og grålige, dekomponerede farver. Dekorationen ses også på korhvælvet, hvor skjoldbuernes underside i øst, syd og nord er besat med sortgrå stjerner, mens der i vestre skjoldbue er malet en »løbende hund«. Sammenhørende med denne dekoration var formodentlig de »mangfoldige« †*adelsvåben* »over korets hvælving«, som præsten 1766 omtaler i sin indberetning til biskop Bloch.[7] Våbnerne har højst sandsynligt refereret til de bisatte i gravkrypten under korgulvet (se gravminder). En lignende, efterreformatorisk dekoration, vistnok dateret 1592, fandtes tidligere i Brøndum kirke på skibets hvælv (s. 1940, †kalkmalerier nr. 3).

Fig. 11. Kalkmalet dekoration i korbuen, nordre vange, o. 1590 (s. 1979). NE fot. 1983. – *Wandmalerei im Chorbogen, nördliche Wange. Um 1590.*

INVENTAR

Oversigt. Indretningens ældste stykke er den romanske granitdøbefont, der synes leveret af samme stenhuggere, som opførte kirkebygningen. Middelalderen i øvrigt er repræsenteret af et interessant korbuekrucifiks fra 1318, formentlig et Ribearbejde, dateret ved en seddel indlagt i et relikviegemme i figurens baghoved.

Rummet præges af inventar fra 15-1600'rne og af forholdet til herregården Øllufgård. De stærkt fornyede stolestader dateres formentlig af årstallet 1585 på en herskabsstol, opsat af Niels Pedersen Glambek umiddelbart efter gårdens oprettelse 1583. Altertavlen er bekostet 1616 af Christence Krag, der 1654 tillige skænkede den overdådige prædikestol, skåret i en sjældent professionel bruskbarokstil. Ved denne tid tilkom også en (†)fontehimmel og en †mindetavle med maleri, sat 1650 af en pige i taknemlighed over at være udfriet af ti års hårde åndelige anfægtelser.

Kirkens alterstager er gotiske, fra o. 1575, altersølvet leveret o. 1700 af Johan Andersen i Ribe. Klokken er støbt 1769 af Joh. Nicolaus Bieber i Hamborg, og som noget usædvanligt går også alterskranken tilbage til 1700'rne.

Fig. 12. Altertavle 1616, udsnit, nordre topvinge og kvindefigur yderst på gesimsen (fig. 14). NE fot. 1983. – *Altar 1616, Ausschnitt. Kartusche und Frauenfigur zu äusserst auf dem Gesims.*

Fig. 13. Løvehoved, detalje af altertavle 1616 (s. 1981). NE fot. 1983. – *Löwenkopf, Detail des Altares von 1616.*

Farvescetning og *restaureringer.* Sin nuværende fremtræden skylder kirkerummet hovedsagelig istandsættelsen *1952,* da krucifikset blev genopsat og stolestader og prædikestol restaureret og malet i dæmpede farver, præget af gråtoner. På altertavlen er en broget staffering fra 1918 med malerier af Jørgen Hansen, Esbjerg, blevet bibeholdt, også efter en snedkermæssig istandsættelse 1978. En mindre farveafstemning på stolestader m.m. er foretaget ved malearbejder 1988.

1790 iværksatte kirkeejeren en almen istandsættelse og nymaling, hvoraf er konstateret blåt, cinnoberrødt, marmorering og forgyldning. *1845* blev prædikestolen vidtgående restaureret og på altret opsattes en ny †altertavle med bibelsprog, der kasseredes med renæssancealtertavlens genopsætning 1918. 1855 holdt egetræsmalingen sit indtog i kirkerummet, og *1882-84* fik stoleværket en større restaurering og fornyelse efterfulgt af den obligate egetræsmaling.

Alterbordet er formentlig middelalderligt, muret op imod korets østvæg. Murværket består til dels af kvadre, men lader sig ikke nærmere bestemme, da bordet står glatpudset og hovedsageligt dækket af et *alterpanel* fra 1952, 155 × 79 cm, 105 cm højt. Dets forside har tre profilindrammede fyldinger, kortsiderne én, rammeværket står brunt med grønne lister, fyldingerne med Jesumonogram og grønt skabelonmønster på grå bund. 1862 var †*alterpanel et* af brædder.[11]

Alterpanelet dækkes af et nyere *alterklæde* i diskrete gråtoner, †*Alterklæder.* 1668 var alterklædet af gammelt lærred,[14] 1700 kaldes det ringe.[15]1771 erhvervedes et rødt alterklæde med årstallet »Anno 1771«, flankeret af to i sølv og guld syede våbener,[23] der kendes gennem en skitse i Søren Abildgaards notebog. Den viser to cirkulære våbener, kronet af lidt korslagt løv. Det (heraldisk) højre våben fremtræder tværdelt (fra dexter) af en tindeskure, det venstre skrådelt (fra sinister) af tre bånd mellem to stjerner.[24] De borgerlige våbener må opfattes som kirkeejeren Henrik Ernst Bjerrums og hans hustrus (jfr. klokke). Et rødt alterklæde med guldkors fjernedes 1942 (jfr. fig. 28).

Altertavle (fig. 14), 1616, ifølge en forsvunden indskrift bekostet og opsat af Christense Krag til Øllufgård, enke efter Fasti Staverskov. Storvingerne prydes af parrets mødrene våbener (hans

Fig. 14. Altertavle, 1616, bekostet af Christense Krag til Øllufgård (s. 1980). NE fot. 1983. – *Altav 1616, gestiftet von Christense Krag zu Øllufgård.*

muligvis forkert), mens de fædrene nu mangler på opbygningen, der er blevet stærkt fornyet i fyrretræ 1918, da den fik sin nuværende staffering med malerier af Jørgen Hansen, Esbjerg.

Tavlen, der må tilskrives samme snedker som Brøndum kirkes prædikestol (jfr. ndf.), har lavt postament, bredt, tredelt storstykke og todelt, gavlprydet topstykke, alt med vinger udført i tidens rulleværksstil. Glatte korintiske søjler med prydbælter flankerer storfelterne, hvis rammeværk stammer fra 1918. Det næsten kvadratiske midtfelt indfattes af en perlestav, de lidt smallere sidefelter af slyngbåndslister. Under de ydre storsøjler er der fæstnet store englehoveder, mens de indre hviler på postamentfremspring, der på siderne har små bosser, fortil løvehoveder med ring i flaben (fig. 13). Midt på storvingerne ses våbener for slægterne Bryske (i nord) og Juel, utvivlsomt ment som henholdsvis Fasti Staverskovs og Christence Krags mødrene våbener (jfr. prædikestol). Bryskevåbenet, der fremtræder spejlvendt, må være en fejl for Bangs, da hans mor efter al sandsynlighed var Anne Bang.[25] De nu manglende fædrene våben, der savnedes allerede i 1700'rne,[24] må have haft plads andetsteds på tavlen, måske oven på stor- eller topvingerne, der nu krones af små nyere, drejede spir.[26] Storfrisen brydes af fremspring med englehoveder. Herover står yderst på gesimsen gestikulerende kvindelige frifigurer (fig. 12), der i hvert fald nu er uden attributter (dyder?). De flankerer topstykket, der fremtræder som en forenklet udgave af storstykket. Søjlerne har attiske baser og glatte skafter, felterne en

Fig. 15. Alterkalk, udført af Johan Andersen i Ribe (1673-1705), bægeret fornyet 1793 af Johannes Brosbøll, Varde (s. 1983). NE fot. 1983. – *Kelch von Johan Andersen, Ribe (1613-1705). Schale 1793 von Johannes Brosbøll, Varde, erneuert.*

(fornyet) tandsnitsindramning og frisen fremspring, der prydes af diamantbosser. Topvingerne rummer højovale medaljoner med relieffer af evangelisterne Mattæus (fig. 12) og Johannes, begge skåret efter stik af Chrispin de Pas (1560-1637) efter Geldorph Gortzius.[27] Små drejede spir (nyere) flankerer topgavlen, der er formet som en stor rulleværkskartouche med rundbuet, profilindrammet felt.

Tavlen har en broget og nuancerig bemaling fra 1918 med hvid bund, en del forgyldning og gråmarmorering af alt vandret listeværk. Friserne står sorte uden indskrifter, mens postamentfeitet rummer forgyldt frakturskrift på sort bund: »Saa elskede Gud Verden...(Joh. 3, 16)«. De samtidige *malerier,* der ligeledes skyldes Jørgen Hansen i Esbjerg, er udført i olie på træ øjensynligt efter forlæg, der spænder fra renæssancens mestre til 1800'rnes danske malere. Malerierne viser i storfelterne Emaus, flankeret af Bønnen i Getsemane (i nord) og Korsbæringen, i topfelterne Fødslen (i nord) og Dåben samt i topgavlen Himmelfarten. Om restaureringen 1918 vidner den malede påskrift »I. Hansen Esbjerg 1819« (årstallets cifre forbyttede) på tavlens bagside.

Tavlen må være udført af en vestjysk snedker, hvis hovedværk er inventaret i Sønder Borris kirke (Ringkøbing amt), og som i nabokirkerne er repræsenteret ved altertavlen og prædikestolshimlen i Skast (s. 1896) og prædikestolen i Brøndum (s. 1952). Om opsætningen vidnede en indskrift, vistnok i postamentfeitet: »Haver ærlige og Velbyrdige Frue Krag til Øllufgaard sal. Fasti Staverskous Efterleverske ladet indsætte udi Nebel Kirke denne Alter-Taule paa hendes egen Bekostning, Gud Almægtigste til Lov og Ære og Kirken til Beprydelse den 23. Aug. 1616«.[23]

1700 sagdes altertavlens billeder og lister adskillige steder at være »afstødt eller affalden«.[15] En nymaling ved kirkeejerne 1790 – hvoraf på søjleprydbælterne er konstateret lidt blåt, cinnoberrødt og forgyldning – mindedes med indskriften »Hans Wartho 1790 Bodil Elisabeth Bierrum«, optegnet i sognepræstens indberetning året efter. Heraf ses endvidere, at storfeltet da rummede et Nadvermaleri ledsaget af Indstiftelsesordene, der var anført med gule bogstaver nedenunder.[28] Herunder, formentlig i postamentfeitet, læstes den ovenciterede oprindelige stiftelsesindskrift.[29] 1827 ønskedes en ny reparation af tavlen,[30] der 1844 kaldtes oprådnet og løs i mange dele. Den burde derfor »nedtages og enten overmåde vel repareres og indskrifterne såvelsom alt nyt på samme males lig det øvrige, eller en helt ny anskaffes«.[22] Resultatet blev opsætningen af en ny tavle, der må have tjent fra 1845 til 1918 (jfr. †altertavle), mens den gamle har været stillet af vejen.[31] Den blev genopsat 1918, efter at en vidtgående lokal restaurering havde givet tavlen sin nuværende fremtræden. 1978 er foretaget en snedkermæssig istandsættelse.

Fig. 16. Alterstager, o. 1575 (s. 1983). NE fot. 1983. – *Altarleuchter, um 1575.*

†*Altertavle*, 1845, beskrevet 1862 som ny, sortmalet med forgyldte bibelsprog og figurer.[32] Kasseret 1918.

Altersølvet skyldes Ribemesteren Johan Andersen (1673-1705), idet kalken dog er delvist fornyet 1793 af Johannes Brosbøll, Varde. *Kalken* (fig. 15), 18,5 cm høj, har stejl sekstunget fod med bred fodplade, profileret standkant og på en af tungerne et forholdsvis stort, påloddet krucifiks med »INRI«-bånd, der snarest stammer fra renoveringen 1793. Skaftleddene er sekssidede med profilering, knoppen sekstunget med mellemfaldende små støbte englehoveder. Bægeret er Johannes Brosbølls, let svejet og glat med graveret indskrift i kursiv langs randen: »Dette Kalck og Deskkee Til Hörrer Nebel KierKee 1793«. Det er indvendig forgyldt og har i bunden Brosbølls stempel.[33] På fodpladens underside Johan Andersens stempel (Bøje 1982, nr. 6781) efterfulgt af graveret vægtangivelse: »40 Ld«. Den sammenhørende *disk,* tvm. 14 cm, har på fanen et graveret cirkelkors. 1880 omtales lodning af altersølvet, 1904 en indvendig forgyldning af kalken.[11]

Alterkande, 1928, af sølv, 30 cm høj, med graveret versalindskrift: »Guldbryllupsgave fra Lærer og Kirkesanger N. Horsbøl Christensen og Hustru V. Nebel 1928«. Tilsvarende *oblatæske,* tvm. 9 cm, med påskriften: »Skænket af V. Nebel Kvindeforening 1928«. *Alterkande* og *oblatæske* i sort porcelæn med guldkors fra Den kongelige Porcelænsfabrik på våbenhusloftet. De er anskaffet henholdsvis 1854[22] og 1862.[11] En †*oblatæske* bestiltes 1845 hos provsten.[22]

Alterstager (fig. 16), gotiske fra o. 1575, meget lig Fåborg kirkes (s. 1765). De er 35 cm høje med nogenlunde ensdannet fod- og lyseskål og cylinderskaft med tre skaftringe. Fodskålen og dens tre fødder, formet som dyrepoter, bærer stærkt præg af reparation og fornyelse, ligesom lysetornene er udskiftede i jern. 1862 var stagerne forsynet med lakerede bliklamper (jfr. DK. Holbæk, s. 409).[11] En nyere *femstage* i messing er henlagt på våbenhusloftet.

En *messehagel* af rødt fløjl med guldkors er fra slutningen af 1800'rne, vistnok anskaffet o. 1875.[11] †*Messehagler.* Kirken var uden hagel både 1668[14] og 1700, da den sagdes at have manglet

siden krigens tid (dvs. siden 1657-60).[15] Atter 1829 beklages manglende messeklæder,[22] mens kirken 1862 havde messeklæder »i tilbørlig orden«.[11]

Alterskranke, 1700'rne, formentlig fra istandsættelsen 1790, strækkende sig tværs over koret. Kun selve gelænderet med udsavede balustre er gammelt, med grå bemaling fra 1988, hvorunder på en af balustrene er fremdraget en formentlig oprindelig, blå marmorering. Blåmalet håndliste og muret knæfald med læderbetræk fra 1952. 1862 omtales knæfaldet som simpelt, »med udskæringer i træværket til 12 nadvergæster«.[11] En †*knæleskammel* til præsten, betrukket med rødt klæde, omtales 1873 og 1909.[11]

Døbefont (fig. 17), romansk af rødlig granit, tilhørende en lokal undergruppe af den almindelige vestjyske type (Mackeprang: Døbefonte s. 174f.). Fonten er 95 cm høj, foden søjlebaseformet (uden hjørneknopper) med halvcirkulære felter, der rummer symmetrisk arrangeret bladværk. Et af felterne krones af en bladspids, over

Fig. 17. Døbefont, romansk af granit (s. 1984). Efter tegning af E. Rondahl 1896 i Nationalmuseet. – *Romanische Granittaufe, nach Zeichnung 1896.*

et andet er indristet et lille ligearmet kors. Foroven har foden en tredobbelt vulst, den nedre med fire reliefhuggede, nedadvendte liljer. Kummen er halvkugleformet med en indhugget, krydsende buefrise på siden og en attisk mundingsprofil, hvis øvre rundstav er erstattet af platte. På randen er indristet et lille, ligearmet konsekrationskors, der har sidestykker bl.a. i Øse (s. 1615f.) og Brøndum (s. 1950).[34] Udsmykningens detaljer er karakteristisk for en række stenarbejder på egnen. Således genfindes liljen på skibets vinduesoverligger (s. 1974 og fig. 30) og på andre af gruppens fonte, hvor også buefrisen og de ret sjældne konsekrationskors optræder (jfr. s. 1792 med note 36 og eksempelvis s. 1886).[35] 1667 beklagede Sofie Staverskov, at fonten nyligt var blevet flyttet fra en plads ved altret »ungefær fem alen til en krog«, formentlig til korets nordvesthjørne, idet den nævnes over vinduet, der gik »ud til nord« fra korets †gravkrypt (s. 1995, jfr. (†)fontehimmel).[13] 1791 kaldes fonten en stor, udhulet grå sten,[23] 1844 ønskedes den renset og 1859 flyttet frem »synlig for menigheden«.[22] I overensstemmelse hermed var dens plads 1862 ud for korbuens nordvange (jfr. fig. 28), hvorfra den 1952 er blevet rykket lidt ind i koret.

Dåbsfad, o. 1550, af drevet messing, sydtysk, tvm. 54 cm. I bunden cirkelmedaljon med bebudelsesrelief, indfattet af et næsten udpudset majuskelbånd, en snoet ranke og en bort af små stemplede blade. På fanen frise med hjort og hund. En reparation på undersiden stammer formentlig fra 1840, da dåbsfadet blev loddet og smukt afpudset.[22] Nyere *dåbskande* af messing, 39 cm høj, stemplet »HB«.

Af en (†)*fontehimmel* fra 1653 er på kirkeloftet bevaret ophænget samt en noget yngre drejelig ophængsgalge, hvori himlen under dåben har kunnet svinges til side (jfr. fig. 31). Ophænget består af en smedejernsstang (115 cm), der går igennem to spiragtige trækugler og nederst et sekssidet led (38 cm højt) med skælmønster på hjørnerne og tandsnitsgesims. Yderligere en rest af himlen er måske et buttet englehoved, der nu er fæstnet under prædikestolen (s. 1990, 1995, jfr. fig. 23b), og som – hvis det stammer fra himlen

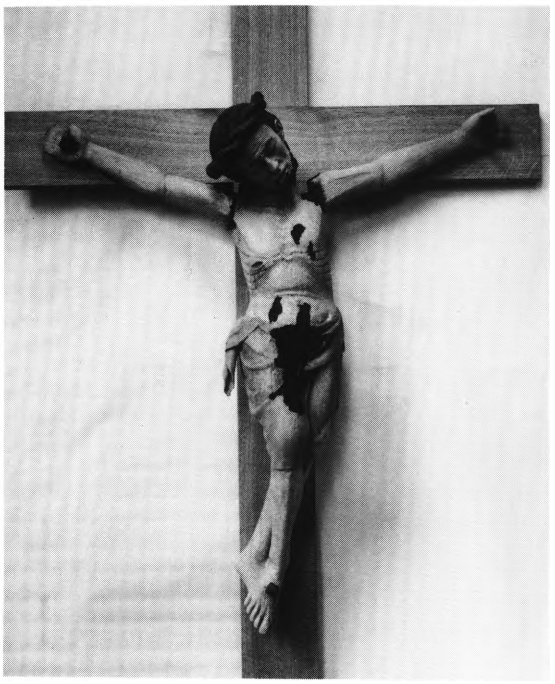

Fig. 18. Korbuekrucifiks, 1318 (s. 1985), dateret ved en seddel, der var vedlagt *relikvier, som 1952 blev fremdraget af et gemme i figurens hoved (jfr. fig. 19). N.J. Termansen fot. 1954. – *Triumphkreuz, 1318. Datierung durch einen Zettel, der bei den *Reliquien lag. Diese wurden 1952 in einem Sepulcrum im Kopf der Figur gefunden (vgl. Abb. 19).*

- antyder, at den har været leveret af billedskæreren Jens Mortensen i Kolding (jfr. fontehimmel i Ølgod, s. 1540). Mens træværket på loftet nu er uden farverester, har englehovedet karnation og grøngrå vinger, formentlig fra 1790, hvorunder er konstateret kraftige renæssancefarver på kridtgrund. 1791 læstes på himlen: »hvo som Troer og bliver døbt, han skal blive salig, men hvem som ikke troer skal blive fordømt. Marc: 16(,16). Anno 1653«.[23] Himlen må være blevet nedtaget engang i årene før 1862.[36] 1952 lå resterne på våbenhusloftet.

Galgeophænget (jfr. fig. 31), 330 cm højt, der i sin konstruktion svarer til det bevarede i Darum kirke (Gørding hrd.),[37] består af en drejelig stolpe med tværarm, støttet af en skråstiver. Den sidste har renæssanceprofil og er genanvendt i arrangementet, der er yderst groft udført og formentlig stammer fra begyndelsen af 1800'rne. Af en klage fra Sofie Staverskov på Øllufgaard 1667 fremgår, at himlen oprindeligt havde været ophængt i en vippearm med en kontravægt i form af en jernbunden blok. Nu fandtes ophængets lænke imidlertid blot »fastslagen på et spær med søm, og kan sig ikke nu bevæge op eller ned«. Præsten Peder Jensen henviste i sit svar til murermesteren og bedyrede, at han aldrig selv havde kunnet få låget til at vippe op og ned.[13]

Korbuekrucifiks (fig. 18, 20-21), 1318, med indlagte *relikvier og en daterende seddel (fig. 19), fremdraget 1952 af et gemme i figuren, der da i stærkt medtaget stand blev nedtaget fra våben-

Fig. 19. *Relikvier m.m., fremdraget 1952 af et gemme i korbuekrucifiksets hoved (s. 1986). Den vedlagte seddel bærer påskriften: »denne ribbensknogle af de 11000 Jomfruer blev nedlagt her af magister Tyge, kantor i Ribe, i året 1318 ottendedagen efter Kristi Himmelfarts Dag til ære for Det Hellige Kors«. LL fot. 1979. – **Reliquien u.a.m., 1952 in einem Sepulcrum im Kopf des Triumphkreuzes gefunden. Der beigelegte Zettel ist mit der Aufschrift versehen: »Dieser Rippenknochen der 11000 Jungfrauen ivurde hier im Jahre 1318 am achten Tage nach Christi Himmelfahrt zur Ehre des heiligen Kreuzes von Magister Tyge, Kantor in Ribe, niedergelegt«.*

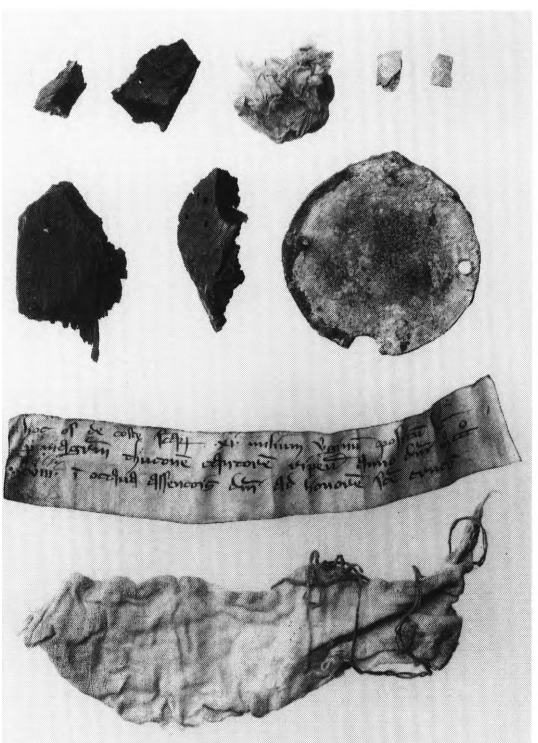

Fig. 20 a-b. Korbuekrucifiks, 1318, hovedet set i profil og forfra (s. 1985). LL. fot. 1954. – *Triumphkreuz, 1318. Seiten- und Vorderansicht des Kopfes.*

husloftet og nænsomt istandsat.[38] Figuren er 101 cm høj, armene udstrakte, højre fod lagt over den venstre. Hovedet er tungt sænket mod højre skulder, og kroppen sunket sammen, så dens vægt har skubbet knæene frem. Tornekronen er tovsnoet, håret langt og bølget, ansigtet dødt og forpint med smertefuldt sammentrukne øjenbryn og halvåben mund. Hagen er delvist bortrådnet, men det ses, at det korte fuldskæg har haft runde »semitiske« krusninger. Armene, der nu fremtræder afstumpede uden fingre, er tappet ind i skuldrene, ribben og mellemgulv er tydeligt markeret, sidevunden skåret i højre side. Lændeklædet, der dækker det højre knæ og lader det venstre frit, er fæstnet med en hængesnip ved højre hofte. Ved lænderne danner klædet fine rørfolder, midtfor en stor posefold, der næsten er rådnet bort. Figuren er hulet fra bagsiden og har i baghovedet et 7,5 cm dybt relikviegemme, der måler 2 cm i tvm. og har været lukket med en kobberplade (jfr. ndf.). Rester af bemaling fra første del af 1800'rne, lysblåt lændeklæde og grålig karnation med røde læber og lidt blodstænk ved hårkrans og vunder. Korstræet er fra 1952, glat med grå bemaling fra 1988.

Gemmets **relikvier* og øvrige indhold (fig. 19) var som nævnt dækket af en kobberplade, cirkulær, tvm. 5 cm, der har været fæstnet med fire kobbernitter. I gemmet lå fire små træstykker og dybest selve relikvierne, et par benstumper omvundet i to stykker linned, sammenholdt af en tynd tråd. Yderst, indlagt i en lidt tykkere, gullig linnedklud, fandtes dedikationssedlen, en strimmel pergament, 2,3 × 13,5 cm, med påskriften: »hoc os de coste s(an)c(t)a(rum) xi milium v(ir)gin(um) positu(m) hic p(er) mag(ist)r(um) thucone(m) cantore(m) ripen(sem) anno d(omi)ni m(ilesimo) ccc xviii in octava ascenc(i)o(n)is d(omi)ni ad honore(m) s(an)c(te) crucis (denne ribbensknogle af de 11000 Jomfruer blev nedlagt her af magister Tyge, kantor i Ribe, i året 1318 ottendedagen efter Kristi Himmelfarts Dag til ære for Det hellige Kors)«.

Relikvienedlæggelsen 8. juni 1318 skete samme sommer som en lignende indvielse (19. aug.) af

et lidt mindre men i øvrigt næsten tilsvarende †krucifiks i Ribe Domkirke, hvor samme kantor kan formodes at have stået for ceremonien (s. 436 med fig. 293).[39] De udtryksfulde, højgotiske krucifikser, enestående ved den nøjagtige datering, viderefører træk fra lidt ældre krucifikser i Vester Horne herred og i Guldager, ligesom der findes nære sidestykker i Gram og Randerup kirker (DK.SJyll. s. 802, 1466).[40] Dette peger – ligesom domkantorens involvering – på en udførelse i et værksted i Ribe.[41]

Krucifikset, der må være blevet nedtaget engang midt i 1800'rne,[42] fandtes i vinteren 1935 ynkeligt liggende på våbenhusloftet – delvist tilføget med sne. Figuren var da fæstnet til et simpelt egetræsmalet †korstræ med afrundede ender, formentlig fra 1800'rne. 1952 blev figuren taget ned for restaurering, hvorved relikviegemmet blev fundet og dets indhold 1954 deponeret i Nationalmuseet (inv. nr. D 96/1954). Selve figuren blev underkastet en konserverende behandling og en let farvemæssig retouche, hvorefter den, fæstnet til et nyt kors, fik sin nuværende plads på skibets nordvæg.

Fig. 21. Krucifiksfigur 1318 (s. 1985), fotograferet efter istandsættelsen 1954 af Lennart Larsen. – *Kruzifix 1318.*

Prædikestol (fig. 24), 1654, skænket af Christence Krag til Øllufgård, et velskåret arbejde i en overdådig bruskbarokstil, en del fornyet 1845 og ved en gennemgribende istandsættelse 1952. Prædikestolskurven udgøres af fem arkadefag, flankeret af joniske dydehermer, hvis kraftigt udbugende volutskafter prydes af forskelligt karakteriserede hoveder over frugtklase. Fra opgangen ses: 1) Troen. 2) (Fig. 22) Håbet. 3) (Fig. 22) Kærligheden. 4) Retfærdigheden. 5) Styrken. Felternes lidt udbugende arkader har halvsøjler med kannelurer (forneden udfyldte), karniskapitæl og bosseprydet postament, bueslaget udgøres af en æggestav prydet med S-volut. Sviklerne rummer englehoveder, og forneden afgrænser tandsnitsborter arkaderne fra småfelter med enkle skriftkartoucher. Arkaderne rummer reliefmotiver fra Jesu barndomshistorie. Fra opgangen ses: 1) Bebudelsen. Maria sidder til venstre, bevæget, bag læsepulten, kranset af forhænget fra en rund baldakin med tungekant ovenover. Fra højre kommer Gabriel ind med en blomst i den fremrakte højre hånd og den ven-

Fig. 22. Prædikestol, 1654, udsnit med relief af Hyrdernes tilbedelse, flankeret af dyderne Håb og Kærlighed (s. 1988). NE fot. 1983. – *Kanzel 1654. Ausschnitt mit Relief von Anbetung der Hirten, flankiert von den Tugenden Hoffnung und Liebe.*

stre løftet til hilsen, mens Helligåndens due i sky- og strålekrans melder sig foroven. 2) (Fig. 22) Hyrdernes tilbedelse. Barnet ligger under et »paraplytræ« med Maria siddende ved hovedgærdet og en ung hyrde stående ved fodenden med hyrdestav og et lam under armen. Foran krybben leger en hyrdehund, bag den knæler Josef, mens koen og æslet titter frem i baggrunden, æslet med en meget stor kurv på ryggen. 3) Omskærelsen (jfr. fig. 24). Josef, til højre, rækker det nøgne barn frem til ypperstepræsten, der ligeledes er vist siddende, mens Maria står bag ham i bøn. Et stort hængeklæde danner baggrund. 4) Kongernes tilbedelse. Maria sidder til højre med det nøgne barn på skødet. Foran knæler en konge, der har sat sin krone på jorden og rækker et skrin frem, mens de to andre konger står bagved med pokaler. Mellem dem stikker Josef hovedet frem; baggrunden udgøres af et »paraplytræ« og fra oven sender stjernen en stråle ned. 5) Kongernes tilbedelse, nogenlunde som nr. 4, men spejlvendt, og kun Maria, barnet og den knælende konge er færdigskåret, mens feltet i øvrigt står glat. Relieffet er formentlig et første udkast, hvis manglende færdiggørelse vel er grunden til, at det har fået plads halvt skjult, nærmest væggen.

Postamentet har fremspring med stærkt udbugende krumknægte med vrængemasker og bruskværk på siderne (fig. 23), mens felterne rummer bruskkartoucher med små engle. Fra opgangen ses: 1) (Fig. 23a) engel, der blæser trompet. 2) Velsignende engel med blomst i venstre hånd, i bruskværket to profilmasker. 3) Engel med åben bog i venstre hånd, den højre

Fig. 23 a-b. Prædikestol 1654, udsnit af postamentet (s. 1988-89). a. Første fag. b. Fjerde fag, hvor et afvigende englehoved forneden må tilskrives billedskæreren Jens Mortensen i Kolding. NE fot. 1983. – *Kanzel 1654. Ausschnitt aus dem Untersatz. a. Erstes Fach. b. Viertes Fach, wo ein abweichender Engelkopf dem Bildschneider Jens Mortensen in Kolding zuzuschreiben ist.*

Fig. 24. Prædikestol, 1654, skænket af Christense Krag til Øllufgård (s. 1987). NE fot. 1983. – *Kanzel, 1654, gestiftet von Christense Krag zu Øllufgård.*

løftet. 4) (Fig. 23b) engel med Livets Krone. 5) Bedende engel. Frisen har bøjlefremspring med englehoveder og i felterne bruskkartoucher med englehoveder, frugtklaser og vrængemasker. Arkitraven ledsages af en perlestav, gesimsen af tandsnit og en vulst med beslagværk; gesimsens dækplanke (med læsepult) i blank, ferniseret eg er fra istandsættelsen 1952. Hængestykkerne er udformet som bruskkartoucher med vekslende motiver. Fra opgangen ses: 1) (Fig. 23a) mandshoved med hat og overskæg. 2) Pelikan, der hakker sig i brystet og fodrer tre unger med sit

Fig. 25. Prædikestolshimmel, 1654 (s. 1990). NE fot. 1983. – *Schalldeckel, 1654.*

blod. 3) To duer i frugtranke. 4) (Fig. 23b) Fugl Føniks. 5) Nok en fugl (jfr. fig. 23b). Hængestykkerne flankeres under fremspringene af englehoveder, der er ens (to nyskårne), bortset fra et fjernest opgangen (fig. 23b), som er af Koldingbilledskæreren Jens Mortensens runde og buttede type og formentlig må skyldes ham. Englehovedet stammer vel fra den samtidige (†)fontehimmel (jfr. ovf.) eller fra Karen Simonsdatters †mindetavle (jfr. ndf.). Den svejede underbaldakin, hvis panel er fornyet 1952, har i stødene ribber, der prydes af beslagværk. Trappens gennembrudte opgangspanel har smukt udsvejfede balustre med æggestavskapitæl, semikolontegn og bosser, samt frise med triglyffer og håndliste, ledsaget af æggestav og en bort af små kølbuer. Mægleren prydes af dukatborter.

Prædikestolen er opsat i skibets sydøsthjørne under en sammenhørende himmel (fig. 25), hvis træværk efter restaureringer 1845 og 1952 er så stærkt fornyet i fyrretræ, at hovedsagelig kun de skårne dele er originale. Himlen, der er relativ lille i forhold til kurven, har form af en ottesidet polygon. Fremspring, der prydes af bøjler med englehoved, bryder frisen, der krones af en kraftig karnisgesims, som på fremspringene bærer puttifigurer med lidelsesredskaber, der – bortset fra en søjle – er nytilsat 1952. De flankerer topstykkerne, der er formet som bruskkartoucher og hovedsageligt rummer våbener for Christence Krag og hendes mand Fasti Staverskov (af slægten Glambek),[43] der var død allerede 1607. Fra opgangen ses: 1) Våben for Staverskov (Glambek) under initialerne »FSF« for Fasti Staverskovs fædrene. 2) Bryskevåben og »FSM« for Fasti Staverskovs mødrene, vistnok fejl for Bangvåben (jfr. altertavlen).[25] 3) (Jfr. fig. 25) Bønnen i Getsemane, flankeret af årstallet »1654«. 4) Kragvåben og initialerne »CKF« for Christence Krags fædrene. 5) Juelvåben og initialerne »CKM« for Christence Krags mødrene. Under frisefremspringene er der englehoveder, flankerende hængestykkerne, der har vrængemasker og ansigter i gennembrudt bruskværk. Loftet har kassetter omkring et ottesidet, hævet midtparti med en stor roset, kantet af karnistænder.

Prædikestolens staffering i grå alabastfarve med nogen forgyldning er fra 1952. Himlens våbenskjolde har beskedne heraldiske farver, og i skriftfelterne under reliefferne er med forgyldte, skråstillede versaler anført tilhørende skriftsteder. Kun det nævnte, buttede englehoved under kurvens postament står med ældre farver, karnation og grønliggrå hår og vinger, vistnok fra 1700'rne.[44]

Prædikestolen omtales i 1700'rne som dejlig, »af gammeldags billedhugger-arbejde«,[7] og det mentes da, at den skulle »være udskåren af en bonde i Lifstrup«.[45] Dertil er prædikestolen dog for professionelt skåret, ikke mindst de overlegent udførte bruksmasker. Den desværre ukendte billedskærer overgår her klart Koldingmesteren Jens Mortensen, til hvis arbejder der i øvrigt findes ligheder både i opbygning og udsmykning.[46] En nymaling 1790, hvoraf er konstateret en blågrå farve, efterfulgtes 1845 af en større istandsættelse, hvorved himlen blev meget vidtgående fornyet. Samtidig ønskedes en net og smuk nymaling, der vist ikke blev til noget før 1855, da prædikestolen blev overstrøget med egetræsmaling.[22] En opmaling fandt sted 1868,[11] hvorefter prædikestolen fremtrådte som det ses af ældre fotografier (jfr. fig. 28), mørkt egetræsmalet med hvidgrå hjørnehermer og krumknægte, blå og hvid bemaling af himlens loft samt den obligate, frynsede stofbeklædning

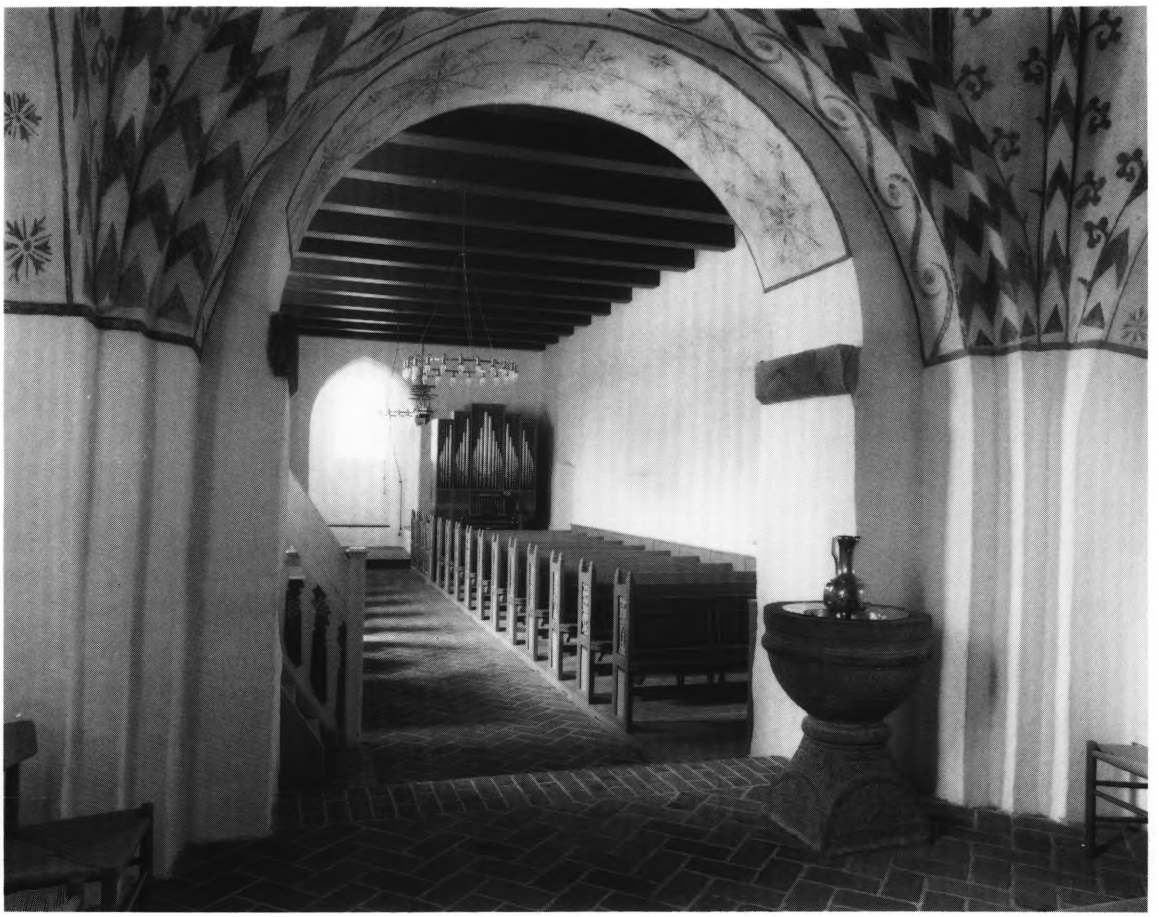

Fig.26. Indre set mod vest. NE fot. 1990. – *Innenansicht nach Westen.*

af gesims og †læsepult. Prædikestolen var da opsat lidt højere end nu, ridende på stolestadernes forpanel og støttet af en kraftig, skævt anbragt stolpe (fra 1845?), der delvis havde ødelagt underbaldakinen. Efter undersøgelser 1935 og 1951, der viste prædikestolen i en meget dårlig stand og næsten uden ældre farvespor, fik den med istandsættelsen 1952 sin nuværende fremtræden.

Stolestader, o. 1585, af egnens ungrenæssancetype, men stærkt fornyet 1882-84, da man indsatte de nuværende bænke med fyldingsryglæn med hatteknager, og ved istandsættelsen 1952. Af staderne, der formentlig dateres af årstallet »1585« på en herskabsstol forrest i sydsiden (jfr. ndf.), er hovedsageligt gavlene de gamle, 109 cm høje, udformet som et rammeværk med småspir og to profilindrammede fyldinger. Underfyldingerne har foldeværk, de øvre dels foldeværk med hjerteformede gennembrydninger, dels akantusløv, der nogle steder vokser ud af vaser. Spirene er efter afsavning 1882-84 genetablerede 1952, da man måtte udskifte en del rammeværk, ligesom panelerne i det væsentlige blev fornyet. Oprindelige er kun det søndre forpanels frisefyldinger med akantusløv, der et sted vokser ud af et hoved. Fire gavle, som 1952 kom på kirkeloftet, er 1970 genopsat som dele af et panelværk foran orglet. Stolestadernes bemaling i gråt med gule lister og hvide skæringer på blå bund er fra 1988.

Stoleværket omtales tidligst 1700, da to stader manglede »forklædning«.[15] 1791 omtales 14 mandsstole og 12 kvindestole, utvivlsomt noget bredere, da de nævnes med »fem sæder«.[23] 1862 var der ialt 29 stader, 15 i syd og 14 i nord, de

forreste med dobbeltsæder og døre, alle smukt egetræsmalede.[11] I årene 1882-84 indsattes de nuværende bænke, gavlene fik spirene afsavet til udsvejfet form og forsynedes med lidt særegne, drejede løgspir, inden alt 1885 blev malet tre gange med egetræsfarve.[11] Ældre fotografier viser stadernes daværende fremtræden (fig. 28), der 1952 måtte vige for den nuværende.

Sammenhørende med stolestaderne er en *herskabsstol* (fig. 27) fra 1585 for Øllufgårds ejere forrest i søndre stolerad. Den har dobbeltsæde og to gavle, der svarer til de øvrige, bortset fra at den vestre i overfyldingen har et Glambekvåben over navnet på den daværende ejer: »Niels/ Persen/ Glambek/ 1585« (indskårne versaler). Mellem gavlene en låge med høj profilindrammet spejlfylding, hvis listeværk er smykket med enkel karvskåret ornamentik. Bemaling som stolestaderne.

I 1700'rne, snarest o. 1724, flyttede kirkeejerne til en †*lukket herskabsstol* i tårnet, 1766 omtalt som indrettet over tårnrummets †åbne begravelse.[7] Der har således været tale om en pulpiturstol med facade i tårnbuen, øjensynligt hvilende på (†)gravskrankens kraftige profilgesims, der er bevaret på kirkeloftet (jfr. s. 1995 og fig. 31). Sammenbygningen antyder, at herskabsstolen har været samtidig med begravelsen fra o. 1724 (s. 1995). 1791 hed det, at kirkeejerstolen var »bygget for mange år siden«.[45]

Fig. 27. Herskabsstol, 1585, for ejerne af Øllufgård, 1585 (s. 1992). NE fot. 1983. – *Herrschaftsgestühl für die Besitzer des Herrenhofs Øllufgård, 1585.*

En †*bispestol* var kort før 1667 flyttet til korets nordøsthjørne »ved nordenden af altret«, hvor præsten brugte den som skriftestol (jfr. ndf.).[13]

Af en †*præste- og skriftestol* fra renæssancetiden kasseredes de sidste rester ved restaureringen 1952. Den omtales tidligst 1667 i forbindelse med Sofie Staverskovs klage over sognepræstens ommøbleringer i koret (jfr. (†)fontehimmel). Skriftestolen havde vistnok stået i korets nordvesthjørne, men var nu flyttet over til den søndre side, og »synes at være forringet og snævert (indsnævret) ungefær en halv alen, som også ses af samme skriftestols panel, som findes brækket«. Stolen var nu kun henved en alen og to fingre bred og i længden ungefær 6 1/2 kvarter (ca. 70 × 100 cm), så næppe noget menneske »synes at kunne komme derind til præsten og skrifte, men må sidde udenfor«. Præsten Peder Jensen fandt heller ikke skriftestolen bekvem til sit embede og forklarede, at han mest havde hørt skrifte i ovennævnte †bispestol og ikke ville tro, at bispen havde at klage derover.[13] 1700 behøvedes et hængsel i døren til skriftestolen,[15] der må være blevet noget udbygget inden 1791, da den sagdes at have plads til seks personer.[45] 1859 flyttedes præstens stol fra det nordøstre hjørne af koret til det nordvestre,[22] hvor den anes på ældre fotografier (jfr. fig. 28). Den havde da fyldingspanel af renæssancekarakter forneden, foroven et åbent gitterværk, der formentlig stammede fra 1700'rne.

En †*degnestol* fra renæssancetiden, pulten med gavle som stolestadernes og panel i to fag med frisefyldinger, blev ligeledes nedtaget 1952 og dele af den øjensynligt brugt i staderne. Den omtales 1700 som brøstfældig,[15] 1791 stod den syd for altret,[45] og 1859 fik den plads i korets sydvesthjørne, hvor den skimtes på ældre fotografier.

†*Kiste.* 1668 manglede en bund i kisten til messeklæderne.[14] Et †*skab* til messeklæderne blev borttaget fra koret 1859,[22] og 1900 ønskedes anbragt et fladt skab til messehaglen.[11]

Fig. 28. Indre set mod øst o. 1900. Foto i NM. – *Inneres nach Osten um 1900.*

En *pengebøsse* fra o. 1856 er nu på kirkeloftet (jfr. fig. 31). Den er sammenslået af brædder, 25 × 19 cm, 23 cm høj, sort bejdset med blikbeslag. Tillige med en tilsvarende †*pengebøsse* omtales den 1862 som anskaffet ifølge lov af 8. marts 1856. Den ene bøsse stod da i våbenhuset, den anden ved døren, mens kirken ikke havde nogen kirkeblok.[11] En †*pengetavle* omtales 1791.[45]

En †*dørfløj* af egetræ beslået med jern, formentlig gammel, omtales 1862 i skibets syddør. Den slog indad i kirken.[11]

Orgel, 1964, af standardtype »Ishøj«, med fire stemmer og ét manual, bygget af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Udvidet 1985 med en pedalstemme. Disposition: Manual: Gedakt 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Oktav 2', Pedal: Subbas 16'. Orgelhus i umalet eg, opstillet ved nordvæggen i skibets nordvestre hjørne, senere flyttet til vestvæggen sammesteds. †*Orgel,* o. 1913, med tre stemmer, oktavkoppel og svelle, bygget af Horsens Orgelbyggeri ved M. Sørensen. Det var et lavt, stort bælg med blikbeklædning.

Salmenummertavle, o. 1880, 113 × 92 cm, med kannelerede lodrette rammestykker og diamantbosser i hjørnerne. Hvidmalet med letmetalcifre på sort bund. Ophængt svingbarde ved korbuens nordside som o. 1920 (jfr. fig. 28), da tavlen havde spir og topgavl i renæssancestil, hvid frakturskrift og egetræsmaling. På tavlens bagside er som lager for cifrene fæstnet en ældre tavle, ganske enkel, 66 × 36 cm, med afrundet overkant og sort bemaling. Det er måske en af fire †*salmenummertavler,* nævnt 1862.[11]

Præsterækketavle, o. 1900, 177 × 160 cm, med profilramme og renæssancegavl. Under overskriften: »Præsterne i V. Nebel/ efter Reformationen« er afsat pladser til navne i to rækker, af hvilke kun den ene er ved at være udfyldt. Hvid skriveskrift på sort bund, grålmalet med rødbrun ramme.

Fig. 29. Klokke, 1769, støbt af Joh. Nicolaus Bieber i Hamborg. NE fot. 1983. – *Glocke, 1769. Ein Guss des Joh. Nicolaus Bieber in Hamburg.*

I skibet to store *lysekroner* fra 1970, ringkroner leveret af firmaet Fog & Mørup. De har afløst to messingkroner fra o. 1900, der nu er henlagt på kirkeloftet.

Et *kirkeskib,* et navnløst fuldskib, er ophængt i skibet 1958 som gave fra en anonym giver. Skibet er udført af fhv. skibsbygger Borregård Christensen, Esbjerg.

†*Ligbårer.* Efter svenskekrigen manglede kirken 1668 en ligbåre.[14] En båre, nævnt i inventariet 1862, var borte 1909.[11]

Klokke (fig. 29), 1769, støbt på kirkeejerens foranledning af Joh. Nicolaus Bieber i Hamborg.[48] Klokken, der måler 75 cm i tvm., har om halsen et bånd med reliefversaler: »Anno 1769 af nye støbt og bekostet af Nebbel Kirchenpatron Hinrich Ernst Bierum«. Indskriften kantes af lister og bladværk, der ses tilsvarende på slagringen. På legemet er på latin anført klokkestøberens navn, der dog ikke er fuldt læseligt, da en del er røget i støbningen: »Me fecit Ioh. Nic(olaus Bieber Ha)mburgi« (Joh. Nicolaus Bieber i Hamborg gjorde mig). Klokken er ophængt i en gammel slyngebom af egetræ.

†*Klokker.* 1) En klokke afleveredes ved klokkeskatten 1528.[12] 2) 1766 omtales en vellydende klokke i tårnet.[7]

Klokkestolen, der er opsat i tårnets tagrum over det egentlige klokkestokværk, er gammel, af egetræ.

GRAVMINDER

Af ældre gravminder er kun bevaret en smal, helt udslidt *gravsten,* 198 × 70 cm, af kalksten, der henligger ved det sydlige kirkegårdsdige, øst for indgangen. Præsteindberetninger fra 1766[7] og 1791[23] vidner dog om flere nu forsvundne, der hovedsageligt har tilhørt ejere af herregården Øllufgård.

†*Mindetavle*, 1650, af træ, med maleri af Jesu åbenbarelse for Maria Magdalene, sat i taknemlighed af pigen Karen Simonsdatter: »Haver du baaret min Herre bort, da sig mig hvor du haver lagt ham. Jesus siger til hende: Quinde! hvi græder du? // Herren loed mig forsøge megen og stor Angest, og giordte mig levende igien // A(nn)o 1650 haver ærlig og gudfrygtige Pige Karen Simons Datter givet og ladet opsætte denne tavle i Nebel Kirke til et Taknemligheds Tegn for den gode Guds naadige Udfrielse af de haarde aandelige Anfegtninger, hun på 10 aars Tiid haver været med besværget«.[49]

Fra maleriets rammeværk stammer muligvis et buttet englehoved af billedskæreren Jens Mortensens type, nu sekundært anvendt på prædikestolen (s. 1990 med fig. 23b, jfr. s. 1984). 1791 hang tavlen »midtfor i kirken«, og 1844 nævnes den som et gammelt nedtaget epitafium, hvorom kirkeværgerne skulle tage bestemmelse.[50]

†*Gravsten,* o. 1770, over Jens Windfeld til Øllufgård, †1770, og hustru Ingeborg Lauritsdatter, †1778. »Hvor Høytiideligen aabnes ikke Graven for den Graae Alder, der ligesom det modne Ax falder med sin egen Tynge! Læser, ærer du alderdommen, da ær den dobbelt hos disse herunder hvilende, Ædle og Velfornemme

Hr. J. Windfeld til Øllufgaard, født den 4. April 1694, død den 7. Jan. 1770 samt hans høyelskede Huustrue Ædle og dydzirede M(ada)me Ingeborg Laurits Datter født den 8. Feb. 1704, død den 29. Maj 1778. Forældre til 8 Børn hvoraf 4 i en skiønsom Alder modtoge disse omhygelige Forældres Veyledning som den dyrebareste Gave af Himmelen. Den Agtsommeste Udøvelse af Pligter mod Gud og Næsten, Taalmodighed i Prøvelsers Lidelser, den Taknemmelige Nydelse af Herrens Velsignelser, og sammes anvendelse, uden Misbrug, Erkiendelse om egen uduelighed, samt Troe og Tilliid til Jesu Fortieniste, bliver deelen af dette Vore Afdødes Æreminde. Møye og Hvile, Alderdommen og Graven, hvor kierligt omfavnes de ikke.« – Stenen lå 1791 på kirkegården.

†*Gravkrypt* for Øllufgård, indrettet under koret o. 1593 af Niels Pedersen Glambek (jfr. kalkmalerier nr. 2). Heri var nedsat jomfru Mette Glambek, †1543, Niels Pedersen Glambek, †1593, samt hans brodersøn og efterfølger på Øllufgård, Fasti Staverskov, †1607, og muligvis dennes hustru Christence Krag, †1656 (jfr. altertavle og prædikestol).[51]

1667 sagdes den adelige begravelse at være »hos og underneden« fonten i korets nordvesthjørne, med et vindue mod nord.[13] 1766 nævnes gravkammeret af præsten, der da var uden kendskab til de gravlagtes identitet, og 1862 omtaler O. Nielsen krypten som tilmuret.[52] I løbet af 1800'rne er kisterne blevet nedsat på kirkegården.[53]

†*Åben begravelse,* o. 1724, for Sofie Rubring, †1724, hustru til kirkeejeren, admiral Ulrich Kaas til Øllufgård, og datter, †1724.[54] Den åbne begravelse med en dobbeltkiste var indrettet i tårnrummet under Øllufgårds †lukkede herskabsstol (jfr. ovf.). Begravelsen synes at have været afskærmet ved en *(†)skranke,* hvis kraftige profilgesims er bevaret på kirkeloftet (jfr. fig. 31). Den er 200 cm lang med fremspring i begge ender og står med rester af bemaling i grønt, sort og blåt samt en rød marmorering på grå bund. 1827 gav begravelsen anledning til klager, da der »trænger sig en ubehagelig liglugt på«.[55] Begravelsen blev ryddet o. 1850.[53]

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s. 50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprotokol 1862ff. – *LA Vib.* Skast herreds tingbog 1667, 1668 og 1674.

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske landsbykirker, VII, 1886, s. 64f. – *Notebøger.* Søren Abildgaard, X, 2. – *Indberetninger.* J. Helms 1873 (bygning, inventar, gravminder), P. Kr. Andersen 1951 (kalkmalerier) og 1952 (prædikestol og lydhimmel), Harald Borre 1952 og 1953 (kalkmalerier), N. J. Termansen 1956 (korbuekrucifiks), Mogens Larsen 1974 (to) (altertavle og kalkmalerier), Henrik Gram og Søren Gottfred Petersen 1980 (undersøgelse og restaurering af tårn), J. Johansen 1988 (farveafsætning).

Tegninger og opmålinger. NM2. Tegning af døbefont ved E. Rondahl 1896. Plan og snit af bygning ved Henrik Jacobsen 1983, suppleret af Niels Jørgen Poulsen 1990. Plan og snit af bygning ved Karsten Rønnow 1986.

Litteratur. H. K. Kristensen: Fra Vester Nebel kirke, i ÅrbRibe, XXI, 1980, s. 499-526.

Historisk indledning ved Michael H. Gelting, beskrivelse af bygning og kalkmalerier ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Vibeke Andersson Møller. Redaktionen afsluttet maj 1990.

[1] DiplDan. 2. rk. VI, 293. -
[2] DiplDan. 2. rk. VII, 143 (1314). -
[3] I Ribe stift findes et andet sognenavn Vester Nebel i Brusk herred, Vejle amt. Der skyldes tilnavnet »vester« muligvis behovet for at kunne adskille lokaliteten fra landsbyen Taulov Nebel i Taulov sogn, Brusk herred, beliggende længere mod øst. -
[4] Repert. 3783. -
[5] RA. Ribe bisp. Register på sognepræsternes ejendom og rente udi Varde syssel 1538, s. 65-66. -
[6] Kronens Skøder III, 175. -
[7] LA Vib. Ribe bispearkiv. Præsteindberetninger til biskop Bloch 1766-69 (C 4.774). -
[8] RA. DaKanc. A 29. Efterretninger om ejerne af kirker og kirketiender 1726-97. -
[9] LA Vib. Ribe bispearkiv. Uregistreret korrespondance vedr. Skast herred 1779-1812 (C 4.68). -
[10] LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirke- og præstegårdssyn. Indberetninger 1812 og 1820 (C 4.709-10). -
[11] Synsprotokol 1862ff. -
[12] RA. Reg. 108A nr. 21. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528-29. -
[13] LA Vib. Skast herreds tingbog 30. juli 1667. -
[14] LA Vib. Skast herreds tingbog 1668. Syn 31. marts, indført 5. maj 1668. -

[15] LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1775 (C - 4.189). -
[16] Jfr. Marianne Nielsen og Niels Jørgen Poulsen: På sporet af den »jyske fod«. Om måleenhederne i jyske, romanske kirker, herunder Ribe domkirke, i Kirkens bygning og brug, Studier tilegnet Elna Møller, 1983, s. 41-57. Sammenlign endvidere Ølgod kirke s. 1520. -
[17] Korets gavlspids består indvendig af små marksten blandet med teglstumper fra en ombygning. Triumfgavlens spids er den oprindelige. Herigennem er i 17-1800'rne brudt en rundbuet dør. Vestgavlens øverste spids er skåret af i forbindelse med tårnbyggeriet. -
[18] Indberetning ved Elna Møller 1954. -
[19] En uddybende artikel, Niels Jørgen Poulsen: »Liljemesteren«. En jysk murermester og hans hvælvdekorationer, forventes trykt i værket Danske kalkmalerier 1990. -
[20] Helms' indberetning 1873, F. Uldall 1886. -
[21] LA Vib. Skast herreds tingbog, 20. okt. 1674. -
[22] LA Vib. Skast, Østre og Vestre Horne herreders provsti. Synsprotokol 1828-1900 (C 44.3-8). -
[23] LA Vib. Skast hrds. provsti. Sager enkelte sogne vedk. 1634-1812. Indb. ved pastor Thomas Huulegaard 1791 (C 43E.4). -
[24] NM2. Søren Abildgaards notebog X, s. 2. -
[25] Se H. K. Kristensen: Fra Vester Nebel kirke, i ÅrbRibe. s. 502ff. Slægten Bang af Jylland førte normalt en flakt ørn. Der er dog nogen usikkerhed omkring dette våben, der i Vester Nykirke er gengivet som et lodret delt skjold med en halv ørn i 2. felt (jfr. s. 1736 med fig. 37).
[26] En sådan anbringelse af våbener kendes bl.a. fra den samtidige altertavle i Gimsing (Ringkøbing amt).
[27] Jfr. Georg Garde: Silkebroderede lærredsduge fra 16. og 17. Årh., 1961, s. 287-88.
[28] Indskriften må have stået forneden på maleriets panel, hvor der – under det nuværende maleri – 1952 er konstateret rester af frakturskrift.
[29] Indb. ved pastor Thomas Huulegaard 1791 (jfr. note 23). 1974 er under postamentfeltets nuværende skriftsted konstateret rester af ældre indskrift med mindre typer.
[30] LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirke- og præstegårdssyn 1826-32 (C 4.711).
[31] Tavlens situation 1845-1908 er meget dårligt oplyst. O. Nielsen vidste 1862 (Herredsbeskrivelse, s. 251), at den ældre havde båret Bryskernes og Juelernes våbener, men mente, at kun »nogle små apostle«? var tilbage af den. Helms nævner 1873 slet ikke renæssancetavlen, der snarest er identisk med »nogle udskårne epitafiedele«, som 1889 lå på kirkeloftet og ønskedes vasket og anbragt i tårnrummet (jfr. note 22).

Fig. 30. Romansk vindue i skibets nordside (s. 1974) med glasmosaik af Jens Urup Jensen 1979 (s. 1978). – *Romanis Mosaik von Jens Urup Jensen, 1979.* -

[32] O. Nielsen: Herredsbeskrivelse 1862, s. 251. J. Helms kaldte 1873 tavlen ny, uden værd, med forgyldte bibelsprog. -
[33] Ole Faber og Bo Bramsen: Varde Sølv. Guldsmedemestre på Varde-egnen og deres arbejder ca. 1600-1870, Varde 1983, s. 79f., 131. -
[34] Jfr. Mackeprang: Døbefonte s. 68. og E. Rump: Inskriptionen på Øster Hornum fonten, i Fra Himmerland og Kjær Herred, 1972. -
[35] Se Helms: Tufstenskirker, s. 154 og Mackeprang: Døbefonte, s. 174f. -
[36] O. Nielsens omtale af himlen 1862 (Herredsbeskrivelse 1862, s. 251) må bero på en ældre indb., for den nævnes ikke i det meget omhyggelige inventarium, der indleder 1862-synsprotokollen. -
[37] Jfr. H. K. Kristensen: Fontehimmel og kirkeværge, i ÅrbRibe 1968, s. 71f. -
[38] Se H. K. Kristensen: Fra Vester Nebel Kirke, i ÅrbRibe 1980, s. 512ff. -
[39] Se Otto Norn: Krucifix-Eucharisti, i Kirkehist-Saml. 1976, s. 9, 13. -Jfr. også Niels-Knud Liebgott: Hellige mænd og kvinder, Højbjerg 1981, s. 106ff. -

Om relikviegemmer i krucifikser i øvrigt se Ebbe Nyborg: The Holy Rood Crucifixion Group of Roskilde Cathedral and the Scandinavian early Gothic, i Hafnia (under udgivelse).

[40] Jfr. Janderup (s. 1052), Billum (s. 1094) og Ebbe Nyborg: Korbue, krucifiks og bueretabel. Om de ældste vestjyske triumfkrucifikser, deres udformning og anbringelse. I 30 artikler til Olaf Olsen på 60årsdagen 7. juni 1988, Hikuin 14, 1988, s. 139ff.

[41] Otto Norn (jfr. note 39) vil forklare krucifiksets anskaffelse til Vester Nebel kirke derved, at sognet skulle have ligget under magister Tyges kantorat. Det var imidlertid ikke tilfældet, idet han først 1321 fik del i sognekirkernes fabricatilsyn og da i Kalvslund og Frøs herreder umiddelbart nord for stiftsbyen (jfr. s. 1026). Se i øvrigt Troels Dahlerup: Det danske sysselprovsti i middelalderen, 1968, s. 103ff. og om kantoren Tyge i J. Kinch: Ribe Bys Historie og Beskrivelse, I, Ribe 1869, s. 175ff., 601.

[42] H. K. Kristensens oplysning (jfr. note 38, s. 512), at krucifikset skulle have hængt på korvæggen indtil o. 1930, kan næppe være rigtig. Krucifikset nævnes ikke i det omhyggelige 1862-inventarium, og figurens dybe rådangreb underbygger antagelsen, at den allerede da har været henlagt på loftet. -

[43] Om Fasti Staverskovs familie se H. K. Kristensen: Fra Vester Nebel kirke, i ÅrbRibe 1980, s. 502f. -

[44] Herunder er konstateret renæssancefarver på kridtgrund. -

[45] LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1788-92 (C - 4.190). -

[46] Jfr. Jens Mortensens prædikestole i Vester Nykirke (s. 1730) og Guldager samt Merete Bergild og Jens Jensen: »Nykirkemesteren« – Jens Mortensen og hans træskærerarbejder i jyske kirker omkring midten af 1600-tallet. I ÅrbRibe 1987. -

[47] Horsens Orgelbyggeri: Katalog 1923. -

[48] Se Robert Körner: Zur Geschichte der Glockengiesser in Hamburg, Hamburg 1905, s. 41f. Jfr. C. Nyrop: Om Danmarks Kirkeklokker og deres Støbere, 1882, s. 50, hvor klokkestøberen anføres som »Johan Nikolai Riber«. -

[49] Indskriften er citeret fra præsteindberetningen 1766 (jfr. note 7). -

[50] Nogle »udskaarne epitafiedele«, der 1885 ønskedes nedtaget fra loftet, har snarest været altertavlen (jfr. s. 1982 med note 31), men kan have omfattet dele fra mindetavlen (englehovedet?). LA Vib. Synsprotokol Skast, Østre og Vestre Horne hrdr.s provsti 1883-1891 (C 44.5). -

[51] Nielsen: Herredsbeskrivelse 1862, s. 243ff., 251; H. K. Kristensen: Fra Vester Nebel kirke, i ÅrbRibe, bd. 21, 1978-80, s. 500. -

[52] Nielsen: Herredsbeskrivelse 1862, s. 251. -

[53] Cirkulære til biskopperne, indberetning fra sognepræsten 26. marts 1890. -

[54] H. K. Kristensen: Fra Vester Nebel kirke, i ÅrbRibe, bd. 21, 1978-80, s. 500.

[55] LA Vib. Ribe stiftsprovsti og Ribe købstadsprovsti 1812. Synsprotokoler for kirker og præstegårde m.m. 1808-1811. (C 36A.13).

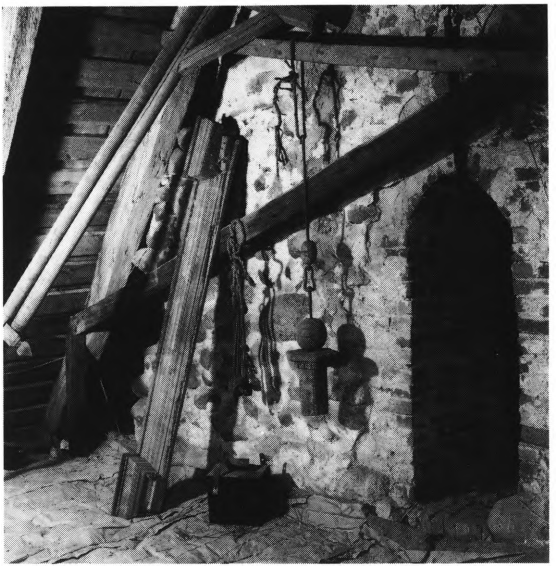

Fig. 31. Udsnit af skibets loftrum med triumfgavlen (s. 1973) og udtjente dele af kirkens indretning: rester af (†)fontehimmel, 1653, med galgeophæng fra begyndelsen af 1800'rne (s. 1984), pengebøsse, o. 1856 (s. 1993) og profilgesims fra (†)skranke til †åben begravelse i tårnrummet, o. 1724 (s. 1995). EN fot. 1983. – *Langhausdachboden. Ausschnitt mit Triumphgiebel und abgenutzte Teile der Kircheneinrichtung.* -